

УДК: 338.439.4:504.03

Шиян Н.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту організації
Харківського національного аграрного університету
імені В.В. Докучаєва

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Статтю присвячено розгляду стану ринку органічної продукції у світі й Україні, оцінці тенденцій їх розвитку. Окремим складником роботи є оцінка показників ефективності виробництва екологічно чистої продукції скотарства, зокрема вирощування великої рогатої худоби (у живій вазі) і виробництва молока в аграрних підприємствах України.

Ключові слова: ринок, органічна продукція, екологія, здоров'я населення, ефективність, прибуток.

Шиян Н.И. ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ПРОИЗВОДСТВА ОРГАНИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ

Статья посвящена рассмотрению состояния рынка органической продукции в мире и в Украине, оценке тенденций их развития. Отдельной составляющей работы является оценка показателей эффективности производства экологически чистой продукции скотоводства, в том числе выращивания крупного рогатого скота (в живом весе) и производства молока в аграрных предприятиях Украины.

Ключевые слова: рынок, органическая продукция, экология, здоровье населения, эффективность, прибыль.

Shiyan N.I. SOME ASPECTS OF ORGANIC PRODUCTION

The article analyzes the state of the organic products market in the world and in Ukraine, evaluates its development trends. A separate component of the work is the evaluation of the efficiency indicators for the production of eco-friendly livestock products, including the cattle breeding (in live weight) and milk production by the agrarian enterprises in Ukraine.

Keywords: market, organic products, ecology, public health, efficiency, profit.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світової аграрної економіки висувуються нові вимоги до аграрної продукції. На відміну від наявного масового виробництва аграрної продукції, спрямованого на вирішення проблеми забезпечення населення країн світу продуктами харчування, виникає потреба у збільшенні виробництва якісної і більш корисної аграрної продукції. Як результат, актуальними стають питання розроблення екологічно безпечних моделей аграрного виробництва, вдосконалення промислової переробки і зберігання продукції, підвищення її якості і безпеки для здоров'я людини [1].

У країнах світу вирішення даної проблеми знайшло своє відображення у виробництві органічної продукції, популярність споживання якої із року в рік збільшується. Відповідно, збільшується й її позиція. Світовий ринок органічної продукції, за словами практиків, «зростає шаленими темпами». За інформацією низки Інтернет-джерел, світовий ринок органічних товарів додає щороку по 5% своїх обсягів. В Україні ж частка органічних продуктів становить лише 0,1%. Проте, незважаючи на невеликі обсяги ринку, популярність екологічно чистих продуктів повільно, але впевнено зростає [2], що підвищує увагу споживачів і виробників до неї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До розгляду різних аспектів виробництва органічної продукції звертаються науковці і практики. У низці робіт акцентується увага на стані, перспективах і проблемах функціонування та розвитку ринку органічної продукції в Україні і світі [3]. В інших працях проблема розглядається в контексті продовольчої безпеки [4]. Розглядається проблема з погляду екологічно збалансованого розвитку агросфери [5; 6], економічної безпеки аграрних підприємств [7] та формування організаційного механізму, спрямованого на підвищення ефективності їх діяльності [8].

Практики звертаються до маркетингу своєї продукції, надаючи відповідну інформацію на сайтах своїх підприємств, вступаючи до таких організацій, як Федерація органічного руху України, Союз укра-

їнських виробників органічної продукції «Органічна Україна», Асоціація органічного землеробства та садівництва (2006 р.) та ін.

Між тим не завжди є достатньо висвітленою інформація про рівень економічної ефективності виробництва органічної продукції в аграрних підприємствах, про особливості її виробництва в них та ін.

Мета статті полягає у висвітленні окремих аспектів виробництва органічної продукції в Україні і світі, оцінці економічних показників виробництва органічної продукції в галузі скотарства на прикладі окремих аграрних підприємств України.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними моніторингу, проведеного міжнародними організаціями [9], у світі активно відбуваються процеси збільшення площ виробництва органічної продукції, все більше країн світу звертаються до розвитку даного напрямку. Так, протягом останніх трьох років кількість країн світу, в яких спостерігається розвиток органічного виробництва аграрної продукції, становить 172 країни, площа під виробництвом органічної продукції досягла 43,7 млн. га, і вона зростає. Для порівняння: у 1999 р. її величина дорівнювала 11 млн. га, тобто за 15 років відбулося її збільшення в чотири рази. Розмір ринку світового ринку органічної продукції досяг 80 млрд. дол. США. У Німеччині, наприклад, величина ринку органічної продукції становить 10,5 млрд. дол., у Франції – 6,8 млрд. дол.

Основними споживачами органічної продукції є країни ЄС, США, Канада, Австралія. У Люксембурзі, наприклад, споживання органічної продукції на душу населення дорівнює 164 євро, у Німеччині – 162 євро [9].

Про важливість розвитку виробництва органічної продукції в країнах світу свідчить реалізація міжнародними організаціями в них проектів із розвитку даного напрямку виробництва.

На жаль, нині не існує достатньої кількості статистичної інформації щодо розвитку ринку органічної продукції в країнах світу, між тим окремі дані

ми можемо навести під час його характеристики, використовуючи інформацію *FiBL-AMI surveys 2006–2016* і *OrganicDataNetwork surveys 2013–2015*, зокрема це стосується інформації щодо показників обсягу реалізації екологічно чистої продукції у вартісному виразі взагалі і в розрахунку на одну особу на рік у європейських країнах.

Так, за даними *FiBL-AMI surveys*, які представлені в табл. 1, можна простежити динаміку зміни обсягів реалізації органічної продукції в Європі протягом 2005–2014 рр. У табл. 1 представлено також розрахункові дані базисних темпів зростання обсягу реалізації органічної продукції й обсягу її споживання у розрахунку на одну особу на рік.

Розрахункові дані свідчать про наявність чіткої тенденції збільшення як обсягів реалізації органічної продукції в Європі, так і обсягів її споживання (рис. 1). І темпи такого збільшення є суттєвими. Так, у 2014 р. обсяги реалізації органічної продукції у Європі збільшилися порівняно з 2005 р. в 2,2 рази і становили 26,2 млрд. євро.

Темпи збільшення споживання органічної продукції у розрахунку на одну особу на рік у вартіс-

ному виразі також мали місце (табл. 1). Вони відбувалися таким ж темпами, як і збільшення обсягу реалізації органічної продукції. У результаті в 2014 р. величина споживання органічних продуктів в європейських країнах на душу населення збільшилася в 2,1 рази і становила 47,4 євро.

Високі темпи реалізації органічної продукції в загальному обсязі в європейських країнах і в розрахунку на душу населення, на нашу думку, свідчать про важливість формування ринку органічної продукції та існування попиту на органічну продукцію.

У табл. 2. представлено питому вагу органічних продуктів на ринку окремих країн світу. На нашу думку, ці дані дають уявлення щодо важливості розвитку сегменту ринку органічної продукції у світі.

Серед представлених у таблиці країн найбільш поширеними органічними продуктами, які виробляються й активно споживаються ними, є овочі, фрукти, яйця, молоко і молочні продукти, у т. ч. сири. За даними *FiBL-AMI surveys*, питома вага органічних фруктів на ринку Австралії дорівнює 10,7 %, у Німеччині – 6,7 %. Високою у цих країнах є питома вага органічних овочів, відповідно 12,6% і 8,6%.

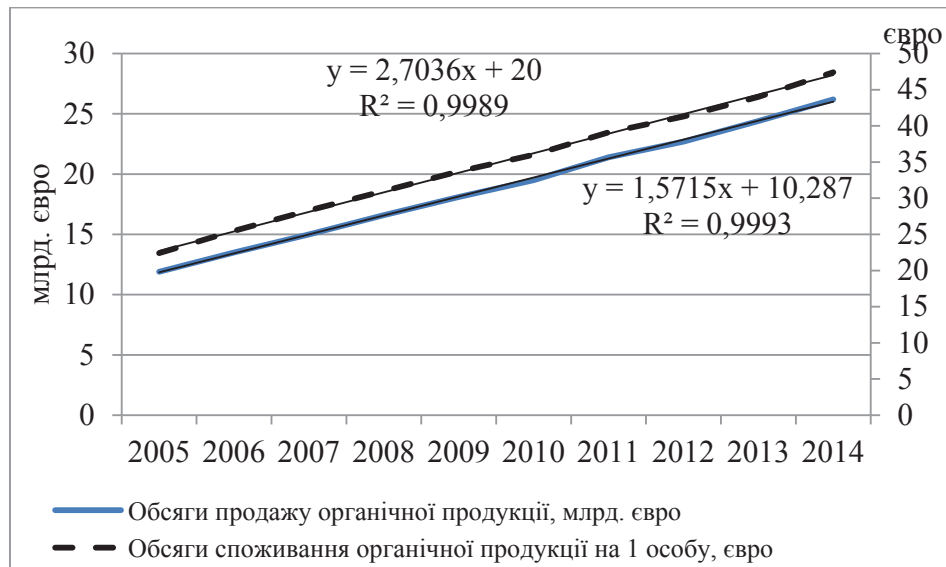

Рис. 1. Обсяги продажу органічної продукції в окремих країнах та її споживання у розрахунку на одну особу на рік у 2005–2014 рр., євро

Таблиця 1

Зростання продажу екологічно чистої продукції в Європі

Роки	Ринок				Споживання органічної продукції на одну особу на рік, євро			
	Європа, млрд. євро	базисний темп зростання	ЄС-28	базисний темп зростання	Європа	базисний темп зростання	ЄС-28	базисний темп зростання
2005	11,9	100,0	11,1	100,0	22,4	100,0	16,3	100,0
2006	13,5	113,4	12,6	113,5	25,5	113,8	18,5	113,5
2007	15	126,1	14,1	127,0	28,3	126,3	20,6	126,4
2008	16,6	139,5	15,5	139,6	31	138,4	22,7	139,3
2009	18,1	152,1	16,9	152,2	33,7	150,4	24,7	151,5
2010	19,5	163,9	18,1	163,1	36	160,7	26,5	162,6
2011	21,4	179,8	19,8	178,4	39,1	174,6	29,1	178,5
2012	22,7	190,8	20,8	187,4	41,3	184,4	30,8	189,0
2013	24,4	205,0	22,3	200,9	44	196,4	33	202,5
2014	26,2	220,2	24,0	216,2	47,4	211,6	33,5	205,5

Джерело: *FiBL-AMI surveys 2006-2016 and OrganicDataNetwork surveys 2013-2015*

Високою порівняно з іншими видами представлених у таблиці продуктів харчування, є питома вага екологічно чистих яєць. Найвищою вона знову ж таки була в Австралії і Німеччині – 17,2% і 16,7% відповідно. Питома вага екологічно чистого молока і молочнопродуктів також є високою. На ринку Австралії, наприклад, становила 15,7%, у Франції – органічне молоко – 10,8%, молоко і молочнопродукти – 3,2%.

Цікавим із погляду формування сегменту органічної продукції є екологічно чистий хліб і хлібобулочні вироби. У Німеччині, за даними *FiBL-AMI surveys* (табл. 2), питома вага екологічно чистого хліба дорівнює 7,1%.

Для сучасного розвитку ринку органічної продукції в Україні характерним є етап становлення [10; 11]. Серед органічних продуктів харчування в Україні протягом останніх років представлені овочі, фрукти. Що стосується продуктів харчування тваринного походження, то переважно вони представлені молоком, молочними продуктами, сирами як із коров'ячого молока, так і з молока кіз.

Вітчизняні підприємства, як і підприємства інших країн світу, збільшують обсяги виробництва органіч-

ної продукції. За даними Федерації органічного руху України, кількість підприємств, які виробляють екологічно чисту продукцію, перевищує 200. У сільському господарстві їх кількість перевищує 160.

У табл. 3 представлено показники ефективності виробництва екологічно чистої продукції галузі скотарства у двох аграрних підприємствах – у ТОВ «Старий Порицьк» Волинської області та ПП «Агроекологія» Полтавської області.

Представлені в таблиці дані свідчать про збитковість галузі м'ясного скотарства в підприємствах, де ця продукція є екологічно чистою. Рівень збитковості серед аналізованих підприємств був різним. Найвищим він був у ТОВ «Старий Порицьк» – 20,7%, дещо меншим – у ПП «Агроекологія» – 12,7%.

Величина збитку в розрахунку на 1 ц продукції була достатньо високою і становила відповідно 550 і 306 грн. у ТОВ «Старий Порицьк» і ПП «Агроекологія». Під час аналізу цих даних на увагу заслуговує невисокий рівень середньодобового приросту – 497 і 362 г в кожному із господарств. Поясненням ситуації, яка має місце, на нашу думку, може бути те, що досліджувані підприємства зорієнтовані пере-

Таблиця 2

Питома вага органічних продуктів на ринку окремих країн, %

Продукти харчування	Країни				
	Австралія	Бельгія	Фінляндія	Франція	Німеччина
Напої	-	0,9	0,6	3,0	1,7
Хліб і хлібобулочні вироби	-	1,7	1,2	2,5	7,1
Сири	8,5	1,7	0,9	1,2	3,6
Яйця	17,2	11,2	12,0	22,1	16,7
Фрукти	10,7	3,5	-	4,3	6,7
М'ясо і м'ясопродукти	3,5	1,3	0,6	1,6	2,1
Молоко	15,7	3,0	3,2	10,8	8,1
Молоко і молочнопродукти	-	2,1	-	3,2	8,6
Овочі	12,6	5,4	3,2	4,0	8,6

Джерело: *FiBL-AMI surveys 2006-2016 and OrganicDataNetwork surveys 2013-2015*

Таблиця 3

Показники ефективності вирощування ВРХ (у живій вазі) в підприємствах України, які виробляють екологічно чисту продукцію галузі скотарства, 2015 р.

Показники	ТОВ «Старий Порицьк», Волинська область	ПП «Агроекологія», Полтавська область
Поголів'я ВРХ, гол.	411	5883
Виробництво ВРХ (у ж. в.), ц	745	7781
Середньодобовий приріст, г	497	362
Повна собівартість 1 ц, грн.	2660	2416
Ціна реалізації 1 ц, грн.	2110	2110
Прибуток (збиток) на 1 ц, грн.	-550	-306,0
Рівень рентабельності, %	-20,7	-12,7

Джерело: форма 50 сг

Таблиця 4

Показники ефективності виробництва в підприємствах України, які виробляють екологічно чисту продукцію галузі скотарства, 2015 р.

Показники	ТОВ «Старий Порицьк», Волинська область	ПП «Агроекологія», Полтавська область
Поголів'я корів, гол.	240	2150
Виробництво молока, ц	11200	157923
Удій, кг	4667	7345
Повна собівартість 1 ц, грн.	341	286
Ціна реалізації 1 ц, грн.	476	439
Прибуток (збиток) на 1 ц, грн.	135	153
Рівень рентабельності, %	39,3	53,3

Джерело: форма 50 сг

важно на виробництво екологічно чистого молока, а не яловичини (телятини), що, своєю чергою, привертає увагу керівництва підприємства до підвищення показників ефективності молочного поголів'я.

У процесі дослідження нами також були здійснені розрахунки показників ефективності виробництва екологічно чистого молока в досліджуваних підприємствах (табл. 4).

Під час аналізу представлених у табл. 4 даних на увагу заслуговує прибутковість виробництва екологічно чистого молока. Величина прибутку в розрахунку на 1 ц молока дорівнювала 135 грн. у ТОВ «Старий Порицьк» і 153 грн. у ПП «Агроекологія». Високим був і рівень рентабельності, досягнувши в ПП «Агроекологія» 53,3%.

На увагу також заслуговує високий рівень продуктивності корів у ПП «Агроекологія», величина якого дорівнювала 7 345 кг. У даному підприємстві виробництво екологічно чистого молока відбувається з використанням найсучаснішого обладнання. Реалізується вироблене в підприємстві молоко на молокопереробний завод для виробництва дитячого харчування.

Висновки. Таким чином, загально світовою тенденцією у розвитку ринку екологічно чистої (органічної) продукції є тенденція до зростання, про що свідчать обсяги реалізації органічної продукції й обсяги її споживання в розрахунку на душу населення. Попитом користується органічна продукція різних галузей: садівництва (соки), птахівництва (яйця), тваринництва (молоко і молочні продукти), зернового господарства (хлібобулочні вироби), овочівництва (овочі) та ін.

В Україні ринок екологічно чистої продукції переживає етап становлення. Виробництво органічної продукції здебільшого є прибутковим для підприємств. Між тим під час її виробництва є низка проблем, зокрема недосконала нормативно-правова база виробництва органічної продукції, її реалізації, проходження процесів сертифікації, висока собівартість продукції, невисокий рівень платоспроможності спо-

живача та ін., що зменшує темпи розвитку цього ринку в Україні. Між тим ринок органічної продукції України залишається цікавим і перспективним ринком.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ерошина Т.В. Производство экологически чистой продукции АПК в Украине в контексте мировых процессов / Т.В. Ерошина // Экономика, социология, политология, социально-экономическая география. – 2013. – № 2(7). – С. 33–42.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://consumers.unian.ua/297320-ekologichno-chista-produktsiya-dovga-doroga-do-ukrajinskogo-spojivacha.html>.
3. Шевченко О.О. Перспективи розвитку органічного землеробства в Україні на прикладі Київської області / О.О. Шевченко, А.В. Вдовиченко // Економіка АПК. – 2016. – № 1. – С. 33–39.
4. Камінський В.Ф. Принципи управління розвитком органічного виробництва в контексті продовольчої безпеки / В.Ф. Камінський, Г.М. Чорний, С.П. Корсун // Економіка АПК. – 2016. – № 9. – С. 5–9.
5. Власов В.І. Концептуальні основи екологічно збалансованого розвитку агросфери (рецензія на монографію О.І. Фурдичка «Економічні основи збалансованого розвитку агросфери у контексті європейської інтеграції України») / В.І. Власов // Економіка АПК. – 2015. – № 9. – С. 123–128.
6. Корчинська О.А. Еколого-економічні аспекти використання засобів хімізації в сільському господарстві / О.А. Корчинська, С.Г. Корчинська // Економіка АПК. – 2015. – № 7. – С. 46–51.
7. Карєєв О.М. Забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств в умовах органічного виробництва / О.М. Карєєв // Економіка АПК. – 2015. – № 4.
8. Мельничук Я. Організаційні аспекти ведення органічного землеробства / Я. Мельничук // Економіка АПК. – 2015. – № 10. – С. 97–103.
9. Source: FiBL survey 2016, based on national data sources and data from certifiers Global market: Organic Monitor 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukraine.fibl.org/fileadmin/documents-ukraine/Booklets/Statistics_of_organic_agriculture_2017_EN.pdf.
10. Артиш В.І. Виробництво та реалізація органічної продукції у світі / В.І. Артиш // Економіка АПК. – 2017. – № 3. – С. 82–86.
11. Шлапак В.О. Про вирощування екологічно чистої продукції в Україні / В.О. Шлапак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lol.org.ua>.